

Kritériá školskej zrelosti

Mgr. Bibiana Filípková, Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie

Fyzická zrelosť

Fyzickú zrelosť dieťaťa posudzuje pediater, je veľmi individuálna a nemusí byť v súlade so sociálnou a psychickou zrelosťou. Ako už bolo spomenuté, fyzická zrelosť nie je najspoľahlivejší prediktor zrelosti, nakoľko deti sú v súčasnosti omnoho vyššie a vyspelejšie oproti minulosti. Avšak dieťa by malo byť pred vstupom do školy dostatočne fyzicky vyspelé-orientačná *výška* by sa mala u chlapcov pohybovať približne od 110 do 118 centimetrov, *hmotnosť* by mali mať približne od 18 až 24 kilogramov. U dievčat by sa *výška* mala pohybovať v rozmedzí od 105 až 115 centimetrov s hmotnosťou 19 až 23 kilogramov. U detí v tomto veku dochádza k premene telesnej stavby- zredukuje sa tuková vrstva, končatiny sa predĺžia, zúži a sploští sa trup, nastupuje druhá dentícia, hlava dieťaťa sa k v pomere k telu zmenší. Nastávajú zmeny v štruktúre mozgu- spôsob, akým používame naše hemisféry, podstatne ovplyvňuje našu osobnosť a správanie. *Pravá hemisféra* kontroluje ľavú časť tela a ľavá hemisféra zasa pravú časť tela. *Ľavá hemisféra* ovláda schopnosť vyjadrovať sa, používať správnu syntax, charakterizuje ju lineárne a analytické myslenie. Oproti tomu pravá hemisféra sa zameriava na priestorovú percepciu, spracováva neverbálne predstavy, hrá dôležitú úlohu v pochopení emócií. Vývin mnohých kognitívnych procesov je taktiež závislý na funkčnej spolupráci oboch mozgových hemisfér.

Kognitívna zrelosť

Jedná sa o úroveň zrelosti *poznávacích funkcií*. V rámci primeraného vývinu reči by dieťa malo vedieť správne vyslovovať všetky hlásky; malo by zvládať naučiť sa krátky text (básničky, riekanky, pesničky); výslovnosť by mala byť zrozumiteľná a čistá; dieťa by malo vedieť vyslovovať krátke slová po hláskach; zreprodukovať obsah krátkeho textu a porozumieť mu; používať správne pomenovania, ako aj vety a súvetia. Dieťa by sa nemalo mýliť v slovoslede a malo by vedieť správne skloňovať. V prípade výskytu akýchkoľvek artikulačných nezrovnalostí, by mali rodičia ešte v predškolskom veku dieťaťa čo najrýchlejšie vyhľadať pomoc odborníka. *Koncentrácia pozornosti* je stabilnejšia a v tomto období sa predlžuje na približne 15 až 20 minút. Ak sa dieťa začne venovať istej činnosti, dokáže sa koncentrovať, je ňou zaujaté a nemá tendenciu odbiehať. V rámci sluchovej percepcie by si dieťa malo vedieť zapamätať slovnú inštrukciu a riadiť sa ňou, sluchová pamäť by už mala byť na pomerne vysokej úrovni- t.j. dieťa si ľahko zapamätá počutý krátky text; dokáže rozlišovať zvuky a lokalizovať smer počutého zvuku, ai.

Ak vezmeme do úvahy zrakovú percepciu, u dieťaťa sa skvalitňuje *zrková analýza a syntéza*, teda rozkladanie a následné skladanie rôznych obrazcov; dieťa by malo vedieť poznať a pomenovať základné farby; ovládať číselný rad do 10, poznať a vymenovať niektoré písmená, ai. Samozrejmosťou by malo byť i poznanie vlastného krstného mena a priezviska, ako aj adresy bydliska. U dieťaťa sa v tomto veku rozvíja analytické myslenie, ktoré by sme mohli veľmi stručne charakterizovať ako schopnosť rozpoznať a riešiť problémy, čiže myslenie, v rámci ktorého dieťa postupne dokáže odvodzovať jeden úsudok na základe druhého a dopracovať sa tak k správnym záverom.

Pamäť dieťaťa je už trvalejšia a jej kapacita sa výrazne rozširuje. Deti v tomto veku využívajú primárne krátkodobú pamäť, ktorej trvanie a kapacita sú obmedzené (podržanie informácie maximálne 20 sekúnd, ak sa konkrétnej informácii nevenuje pozornosť, vytráca sa), ktorá je

aktívnym komponentom dlhodobej pamäte, ktorá sa v predškolskom veku začína intenzívne rozvíjať a podmieňuje jej utváranie- pri sústredenej pozornosti prechádza krátkodobá pamäť do pamäte dlhodobej. Dieťa by sa malo vedieť orientovať aj v základných matematických operáciách- priradiť číslu k predloženému počtu prvkov, rozumieť množstvu približne do 10, malo by vedieť porovnávať množstvo a rozlišovať medzi pojmami „málo- veľa“, „viac. menej“, „krátke- dlhé“, triediť predmety do skupín podľa spoločných črt (veľkosť, farba). Dieťa by malo vedieť kontrolovať svoje *motorické správanie*, čo mu po vstupe do školy výrazne uľahčí schopnosť koncentrácie a osvojovanie si nových poznatkov. V prípade, ak sa u dieťaťa potvrdí súhlasná dominancia oka a ruky (napr. obe ľavé), jedná sa o vyhranenú dominanciu. Môže sa však tiež stať, že *lateralita* u dieťaťa je nevyhranená, v takom prípade používa obe ruky v rovnakej miere. V prípade, ak je dominantná pravá ruka a ľavé oko, hovoríme o skríženej lateralite. Pre úspešné zvládanie nárokov základnej školy je jednoznačne najvhodnejšie, ak sa u dieťaťa jedná o vyhranenú dominanciu.

Školské prostredie a sociálna zrelosť dieťaťa

Prichádzajú školské pravidlá, domáce úlohy, pevný časový harmonogram. Výraznú pomoc v predškolskom veku pri *vytváraní a upevňovaní sociálnych interakcií* (bez ktorých je adaptácia v prostredí školy pomerne náročná) predstavujú pravidelné návštevy materskej školy, ako aj priestorov (parky, ihriská, krúžky), v rámci ktorých sa dieťa môže venovať hre s rovesníkmi a učiť sa konverzovať s dospelými. Dieťa by sa nemalo hanbiť nadviazať kontakt s rovesníkmi a dospelými, malo by vedieť vydržať bez rodiča, ak si to situácia vyžaduje a taktiež by sa malo vedieť samé obliecť, prezúť, umyť a chodiť na toaletu. Dieťa by sa nemalo sebecky upriamovať iba na svoje potreby a želania, ale malo by vedieť kooperovať a snažiť sa nachádzať riešenia prijateľné pre skupinu. Malo by vedieť v prípade potreby prerušiť hru a venovať sa povinnostiam, vydržať v klude sedieť a koncentrovať sa na výklad pedagóga. *Sebakontrola* na vyučovacej hodine je veľmi žiaduca. Dieťa by sa malo naučiť vhodným spôsobom reagovať na kritiku, či dokonca verbálnu až fyzickú agresivitu a efektívne riešiť, prípadne konštruktívne zvládať záťažové situácie.

Motivačná a emocionálna zrelosť

Vhodnou *motiváciou* sú pre deti dobré školské výsledky, verbálna pochvala od pedagóga, ako aj školské výlety, spoločné aktivity v mimoškolskom prostredí a úspech v školských súťažiach. Motivácia je úzko spätá s pocitom zodpovednosti. Ten sa rozvíja postupne a veľmi individuálne. Ak sa dieťa naučí plniť si svoje školské povinnosti pravidelne a načas, odmena v podobe pozitívneho ohodnotenia výrazne zvyšuje úroveň motivácie.

Emocionálna zrelosť sa prejavuje primeranou emocionálnou stabilitou. Dieťa by sa malo naučiť sebakontrolu, nakoľko výrazná náladovosť sa v školskom prostredí iba veľmi ťažko toleruje. Malo by sa vedieť vysporiadať s prípadným neúspechom, primerane k svojmu veku kontrolovať svoje city a eliminovať impulzívne správanie. Zrelosť vo všeobecnosti zahŕňa i pocit nezávislosti, schopnosť rozhodnúť sa a vedieť prijímať dôsledky svojho rozhodnutia.

Emocionálna zrelosť sa vo vyššom veku prejavuje sebareflexiou, empatickým správaním, nadhľadom, svedomitosťou, snahou o zvyšovanie sebakontroly, dôveryhodnosťou, ako aj zvýšeným záujmom o dosiahnutie vytýčených cieľov. Naopak hypersenzitívne a emocionálne nestabilné dieťa je i v školskom prostredí menej odolné voči stresu a ľahšie ho ovládne strach a tréma pred spolužiakmi. Prípadná fyzická agresivita by sa nemala vyskytovať vôbec, dieťa by sa malo učiť primerane zvládať svoj hnev, v prípade častých afektov by mali rodičia dieťaťa čo najrýchlejšie konzultovať problémy s odborníkmi.